

■ خدمات اشاعه اطلاعات گزیده در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی ایران: مقایسه با هدف ارائه الگوی مناسب

مریم زبردست | حسن شکوهیان

■ چکیده

هدف: شیوه‌های ارائه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی مقایسه و الگویی مناسب برای انجام آن توصیه شده است.

روش / رویکرد پژوهش: ابتدا از طریق مطالعه ادبیات رشته فرآیند ارائه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده مشخص و معیارهای آن استخراج شد، سپس پرسشنامه‌ای متشکل از معیارهای به‌دست آمده تهیه و اطلاعات مربوط به شیوه ارائه این خدمات در ۱۶ کتابخانه و مرکز اطلاع‌رسانی جمع‌آوری شد. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار آماری اسپ‌اس‌اس انجام شد.

یافته‌ها: اطلاع‌رسانی در ۱۳ مرکز به صورت نیمه‌الکترونیکی، در ۲ مرکز تمام‌الکترونیکی و در ۱ مرکز کاملاً سنتی اجرا می‌شود. در تمام مراکز به طور میانگین ۲۰/۸ درصد فرآیند به صورت سنتی و ۴۹٪ به شیوه الکترونیکی اجرا می‌شود.

نتیجه‌گیری: نیروی انسانی متخصص به کمک ابزارهای الکترونیکی خدمات را به کاربران ارائه می‌دهد. به دلیل نظارت نیروی انسانی متخصص، به نظر می‌رسد بهترین شیوه ارائه این خدمات همین شیوه است.

کلیدواژه‌ها

کتابخانه‌ها، مراکز اطلاع‌رسانی، کتابخانه‌ها، خدمات آگاهی‌رسانی جاری، خدمات اشاعه اطلاعات گزیده

خدمات اشاعه اطلاعات گزیده در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی ایران: مقایسه با هدف ارائه الگوی مناسب

مریم زبردست^۱ | حسن شکوهیان^۲

دریافت: ۱۳۹۰/۷/۲ پذیرش: ۱۳۹۰/۱۱/۲۶

مقدمه

در طی حرکت شتابان علوم و پویایی و زایش روزافزون دانش، هر لحظه از کارآیی فرآیندهایی که در حال حاضر مورد استفاده قرار می‌گیرند، کاسته می‌شود. با گسترش بیش از اندازه عوامل مؤثر در تولید، مصرف و نشر اطلاعات و ظهور جامعه اطلاعاتی، رویکرد پژوهشگران از تحقیقات کلی و عمومی به سمت پژوهش‌های موضوعی و تخصصی تغییر یافته است. این پدیده، به ایجاد خدمات جدید، ویژه و تخصصی نوین با عنوان «اشاعه اطلاعات گزیده»^۳ منجر شده است.

کومار (۱۳۸۷، ص ۱۷۳) از قول لوهن^۴ که از پیشگامان این زمینه است نقل می‌کند: اشاعه اطلاعات گزیده، خدمتی در سازمان است که وظیفه آن هدایت اقلام جدید اطلاعات از منابع مختلف به آن نقاطی در سازمان است که آنجا می‌تواند به‌طور سودمندی به علائق و نیازهای شخصی افراد خدمت کند. این خدمات تلاش می‌کنند تا از توزیع نامتعادل^۵ اطلاعات جدید جلوگیری و خطر ناشی از عدم برقراری ارتباط را دفع کنند.

امروزه بسیاری از علائق مورد نیاز افراد در وب قابل دسترس است و افراد می‌توانند به راحتی به اطلاعات دست پیدا کنند، اما در همین زمان باید از عهده مشکل افزایش زیاد اطلاعات برآیند، بنابراین آنها به ابزارهای تخصصی و سیستم‌های طراحی شده برای جست‌وجو، پرس‌وجو و بازیابی اطلاعات وب وابسته‌اند. به هر حال مطلع ماندن بدون فائق

۱. کارشناس ارشد کتابداری و اطلاع‌رسانی
سازمان کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی
قدس رضوی، کتابخانه مرکزی (نویسنده مسئول)
zebardast_maryam@yahoo.com

۲. استادیار کتابداری و اطلاع‌رسانی
دانشگاه پیام نور مشهد
H.shokouhian@yahoo.com

3. SDI

4. Luhn

5. Indiscriminate

آمدن بر حجم بالای ورودی اطلاعات و بدون بهره‌گیری از ابزارها و فنون لازم برای تسخیر طبیعت پویای وب، مشکل بسیار بزرگی است. اشاعه اطلاعات گزیده مکانیسمی است که می‌تواند استفاده‌کنندگان را برای حل این مشکل یاری کند. در سناریوی اشاعه اطلاعات گزیده استفاده‌کنندگان، پرونده‌های پژوهشی یا پرس‌وجوهایی که نیازهای آنها را توصیف می‌کند به سیستم اشاعه اطلاعات گزیده ارسال می‌کنند و این سیستم به‌عنوان واسطه اطلاعات جدید را دریافت و تصمیم می‌گیرد که آنها را با پرونده پژوهشی انطباق داده و براساس توصیفگرهای اعلام نیاز شده، این اطلاعات را ارسال کند (تریفونوپولوس⁶، ۲۰۰۳).

هدف اصلی اشاعه اطلاعات گزیده، در دسترس قرار دادن مناسب‌ترین اطلاعات منطبق با حوزه پژوهشی پژوهشگر و صرفه‌جویی در زمان و نیروی انسانی در پروسه یافتن اطلاعات است.

از عمده‌ترین اهداف خدمات اشاعه اطلاعات گزیده می‌توان به موارد زیر اشاره کرد:

۱. روزآمدسازی اطلاعات پژوهشگران؛
 ۲. جلوگیری از اجرای پژوهش‌های موازی و تکراری؛
 ۳. صرفه‌جویی در هزینه‌ها و نیروی انسانی در مرحله گردآوری اطلاعات؛ و
 ۴. کمک به پژوهشگران در امر تحقیقات علمی.
- پائو^۷ (۱۳۸۷، ص ۳۶۶) معتقد است طرح تمام نظام‌های اشاعه اطلاعات گزیده در چندین جزء مشترک است. این فعالیت‌ها شامل تطبیق دادن پرونده‌های پژوهشی کاربران با مدارک مربوطه، آگاه کردن، بازخورد و بازنگری پرونده‌های کاربران با پرونده‌های نمایه است. به‌طور کلی این خدمات به‌ترتیب شامل مراحل زیر می‌شود:
۱. نیازسنجی (فرآیند شاخص)، از طریق پرسشنامه این امر صورت می‌گیرد. کاربر می‌تواند نیازهای ارائه شده در موقعیت‌های دیگر را حذف یا اضافه کند. این خصیصه می‌تواند پشتیبانی اطلاعاتی را تضمین کند (موسوی چلک، ۱۳۸۰)؛
 ۲. تشکیل پرونده پژوهشی؛
 ۳. مطالعه منابع و مدارک جدید شامل نشریات ادواری، کتاب‌ها، خلاصه سمینارها، گزارش‌ها و پروانه ثبت اختراعات، پایگاه‌هایی اطلاعات (جعفر بیگلو، ۱۳۸۱)؛
 ۴. انتخاب و گزینش مطالب مرتبط با پرونده‌های پژوهشی (فرآیند تطبیق شاخص نیاز با محتوای مدارک روزآمد)؛
 ۵. انتخاب توصیفگرها، برای جلوگیری از ریزش کاذب از اصطلاحنامه‌های موجود و متناسب با محتوای موضوع هر پروفایل (پرونده پژوهشی)؛
 ۶. انتخاب و گزینش مطالب مرتبط؛

6. Tryfonopoulos

7. Pao

۷. ارسال منابع به روش مقتضی (کارنمای جست‌وجوی اطلاعات):

الف) اطلاع‌دهی حضوری؛

ب) اطلاع‌دهی تلفنی؛

ج) آگاهی‌رسانی با پست؛

د) آگاهی‌رسانی با پست الکترونیکی؛

ه) تهیه بولتن‌های آگاهی‌رسانی؛

و) تهیه نمایه‌ها و چکیده‌ها (موسوی چلک، ۱۳۸۰)؛ و

۸. ارزیابی خدمات ارائه‌شده و نظرسنجی از پژوهشگران استفاده‌کننده برای ارائه مناسب

این خدمات.

با توجه به فرآیند ارائه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده، شیوه‌های ارائه آن نیز می‌تواند متفاوت باشد؛ البته این تفاوت برای به‌کارگیری فناوری‌های نرم‌افزاری و سخت‌افزاری جدید نمایان می‌شود. اینکه مرکزی این خدمت را به صورت سنتی (دستی) ارائه دهد و یا اینکه آن را با طراحی نرم‌افزارهای خاص و استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی موجود به صورت الکترونیکی انجام دهد و یا تلفیقی از این دو شیوه را استفاده کند، می‌تواند در اجرای این خدمات مؤثر باشد. البته هر کدام از این شیوه‌ها خود نیازمند مطالعه و بررسی شرایط خاص مرکز اطلاع‌رسانی ارائه‌دهنده و مختصات شیوه مربوطه است، بنابراین شناخت کامل این شیوه‌ها برای برقراری این خدمات بسیار ضروری به نظر می‌رسد.

هدف از انجام این پژوهش شناخت روش‌های ارائه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده و مقایسه شیوه به‌کار گرفته شده برای اجرای این خدمات در مراکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های ایران که می‌تواند به دریافت بیشترین میزان استفاده از شیوه‌های مطرح را نمایان سازد.

پس از دریافت ضرورت ایجاد خدمات اشاعه اطلاعات گزیده از سوی کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی و تصمیم به راه‌اندازی این خدمات، نیاز به امکان‌سنجی آن با توجه به امکانات و استفاده‌کنندگان خاص هر مرکز و کتابخانه وجود دارد. همچنین در این راستا، انتخاب بهترین شیوه ارائه این خدمات نیز که خود نیازمند شناسایی دقیق شیوه‌های ممکن برای اجرای خدمات اشاعه اطلاعات گزیده است، اساسی می‌باشد. اطلاعات موجود در این زمینه روشن می‌کند که این شیوه‌ها هر کدام دارای شرایط و ویژگی خاص خود هستند و انتخاب هر شیوه پس از بررسی و دقت نظر متخصصان و کارشناسان اطلاع‌رسانی امکان‌پذیر است. با توجه به مطالعات صورت گرفته معلوم شد که اطلاعاتی در خصوص شناسایی و مشخص ساختن این شیوه‌ها و تعیین معیارها و حدود اجرای هر کدام از آنها موجود نیست. شناسایی این روش‌ها و مشخص شدن مراحل اجرای آن می‌تواند مراکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌های

علاقه‌مند به اجرای این خدمات را در انتخاب شیوه‌ای مناسب و متناسب با شرایط اطلاعاتی و نرم‌افزاری و کاربران هر مرکز، یاری کند. برای دست یافتن به این منظور، بررسی انواع شیوه‌های به‌کارگرفته شده در مراکز ارائه‌دهنده این خدمات در حال حاضر و مقایسه آنها، مسئله اساسی این پژوهش تعیین شد. البته ملزومات و زیرساخت‌های به‌کارگیری هر شیوه خود می‌تواند به‌عنوان پژوهشی دیگر مورد نظر قرار گیرد.

در این پژوهش با استفاده از متون و منابع موجود در زمینه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده، به تدوین فرآیند ارائه این خدمات به‌صورت خاص پرداخته خواهد شد. این فرآیند شامل مراحل و بخش‌های استاندارد مربوط به این بخش‌ها خواهد بود؛ سپس مراحل اجرای این فرآیند در مراکز و کتابخانه‌های موردنظر در جامعه پژوهش با روند تعیین شده مقایسه و میزان مطابقت آنها مشخص خواهد شد.

پرسش‌های مطرح شده در این پژوهش عبارتند از:

۱. در مراکز اطلاع‌رسانی، برای ارائه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده از چه نوع منابعی استفاده می‌شود؟
 ۲. آیا برای گردآوری اطلاعات از کاربران و تشکیل پرونده پژوهشی در مراکز ارائه‌دهنده خدمات اشاعه اطلاعات گزیده از شیوه‌های استاندارد استفاده می‌شود؟
 ۳. فرآیند اجرای خدمات اشاعه اطلاعات گزیده در مراکز ارائه‌دهنده این خدمات چگونه است؟
 ۴. نقش فناوری‌ها اطلاعاتی (نرم‌افزار، پایگاه اطلاعاتی، تکنیک‌های داده‌کاوی، شیوه‌های دسته‌بندی اطلاعات، طراحی سیستم و سیستم مدیریت محتوا) در ارائه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده چگونه است؟
 ۵. آیا شناخت مدیران مراکز اطلاعاتی از ضرورت و جایگاه این خدمات در عصر حاضر، در ارائه این خدمات مؤثر است؟
 ۶. مراکز ارائه‌دهنده خدمات اشاعه گزینشی اطلاعات تا چه اندازه به اجرای شیوه الکترونیکی آن تمایل دارند؟
- بررسی پیشینه پژوهش در خارج از ایران، نشانگر اهمیت وجود خدمات اشاعه گزینشی اطلاعات و نیاز پژوهشگران و محققان امروز به دریافت سریع اطلاعات تخصصی مورد نیاز، در حیطه موضوعی خود است.
- کینن و منتگامری^۸ (۱۹۹۵) در مقاله خود با عنوان «خدمات اشاعه اطلاعات گزیده الکترونیکی با استفاده از سی دی رام پایگاه‌های اطلاعاتی» به تشریح چگونگی ارائه خدمات خودکار اشاعه اطلاعات گزیده با استفاده از پایگاه‌هایی لوح فشرده نوری پرداخته‌اند.

اونیل^۹ (۲۰۰۱) در پایان نامه خود که در مورد «خدمات اشاعه اطلاعات گزیده در محیط وب» است، به ابعاد مهم برای پشتیبانی از کاربرد یک سیستم پرس و جوی مداوم اشاره می کند. نتو^{۱۰} و همکارانش (۲۰۰۳) در مقاله خود که «گسترش سیستم خودکار اشاعه اطلاعات گزیده چندرسانه‌ای» نام دارد، در مورد ضرورت این امر عنوان می کنند که توسعه منابع رسانه‌ای، تلاش برای گسترش سیستم‌های الکترونیکی در خدمات اشاعه اطلاعات گزیده چندرسانه‌ای را ایجاب می کند.

جابر حسین و اسلام (۲۰۰۸) در مقاله مشترک خود با عنوان «نمونه‌ای مفهومی از خدمات اشاعه اطلاعات گزیده» به ارائه شیوه‌ها و خطوط کلی خدمات اشاعه اطلاعات گزیده به صورت سنتی و الکترونیکی می پردازند. آنها همچنین برای ایجاد یک تکنیک دقیق تطبیق بین موضوعات مورد علاقه کاربر و پرونده پژوهشی اسناد و کشف فنون اطلاعاتی متعدد تحویل الکترونیکی دست به ابتکار عمل زده‌اند.

عظیم و همکارانش (۲۰۰۹) در مقاله‌ای که در مورد «معرفی یک پروتکل مؤثر برای اشاعه گزینشی با نام استار بورست اس اس دی»^{۱۱} است، بیان می کنند که این پروتکل برای اشاعه گزینشی مؤثر اقلام داده‌ای در زیرمجموعه‌های کوچک درون یک گیرنده شبکه طراحی شده است و ساختار آن را مشخص می کنند.

نصرتی اردکانی (۱۳۸۶) در پایان نامه خود، یکی از مهم‌ترین انواع خدمات آگاهی رسانی جاری را خدمات اشاعه اطلاعات گزیده می داند. هدف اصلی وی در این پژوهش، طراحی یک پایگاه اطلاعاتی ویژه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده از طریق پست الکترونیکی برای اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید چمران و بر اساس نظرات آنان است.

کیانی (۱۳۸۶) در مقاله‌ای، به بررسی ماهیت و انواع خدمات آگاهی رسانی جاری و خدمات اشاعه اطلاعات گزیده پرداخته است. وی همچنین مزایای ارائه این خدمات را در محیط الکترونیکی بر شمرده است.

آهنی و عظیمی پور (۱۳۸۸) در مقاله خود علت استفاده از خدمات اشاعه اطلاعات گزیده را در مراکز اطلاعاتی امروز و ارتباط این خدمات با مدیریت دانش، رشد چشمگیر تولیدات علمی می دانند که موجب بروز پدیده انفجار اطلاعاتی شده است. آنها در این پژوهش به بررسی روش‌های رفع نیاز اطلاعاتی مهندسين شیمی شاغل در شرکت‌های پتروشیمی مستقر در منطقه ویژه اقتصادی ماهشهر پرداخته‌اند.

روش پژوهش

این مطالعه از نوع پیمایشی - توصیفی است. جامعه آماری در این پژوهش ۱۶ مرکز از

9. O'Neil

10. Neto

11. Starburst SSD

مراکز اطلاع‌رسانی ارائه‌دهنده خدمات اشاعه اطلاعات گزیده در داخل کشور هستند که خدمات اشاعه اطلاعات گزیده را با روش‌های مختلف به مراجعان خود ارائه می‌دهند. عناوین این مراکز عبارتند از:

۱. مرکز تحقیقات صدا و سیما	۹. کتابخانه دانشگاه امام رضا(ع)
۲. سازمان تحقیقات و آموزش کشاورزی	۱۰. کتابخانه مرکزی دانشگاه اراک
۳. کتابخانه معاونت برنامه‌ریزی و نظام راهبردی ریاست جمهور	۱۱. کتابخانه مرکزی دانشگاه شاهد
۴. کتابخانه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران	۱۲. کتابخانه دانشکده علوم تربیتی و روان‌شناسی تهران
۵. کتابخانه شبکه اطلاع‌رسانی نفت و انرژی (شانا)	۱۳. کتابخانه مرکزی آموزشکده صنعت آب و برق ...
۶. کتابخانه دیجیتال شهرداری اصفهان	۱۴. کتابخانه تخصصی علوم و تکنولوژی شیراز
۷. کتابخانه دانشگاه هنر اصفهان	۱۵. مرکز اطلاعات و مدارک اسلامی
۸. کتابخانه مرکزی دانشگاه بیرجند	۱۶. پژوهشگاه علوم و فناوری ایران، مرکز اطلاعات و مدارک علمی

داده‌های پژوهش با استفاده از پرسشنامه گردآوری شده که شامل ۴۲ پرسش باز و بسته و دربردارنده معیارها و ملاک‌هایی است که در اجرای مراحل مختلف ارائه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده با توجه به فرآیند ارائه این خدمات از سوی پژوهشگر تعیین شده است و شامل: تعیین نوع منابع اطلاعاتی، تشکیل پرونده پژوهشی، فرآیند اجرای خدمات، شیوه و نوع ارسال اطلاعات، نرم‌افزارها و پایگاه‌های اطلاعاتی مورد استفاده برای ارائه این خدمات و گویه‌هایی در زمینه‌های نقش مدیریت مراکز در اجرای این خدمات و مدیریت خدمات اشاعه اطلاعات گزیده، می‌باشد.

برای سنجش روایی، پرسشنامه به‌منظور مطالعه و بررسی در اختیار ۵ نفر از کارشناسان متخصص و اساتید رشته علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی و همچنین فناوری اطلاعات قرار داده شد و پس از اصلاح نظرات و دیدگاه‌های اعلام شده آنان، روایی مورد تأیید قرار گرفت. به‌منظور سنجش پایایی پرسشنامه نیز، پس از ورود داده‌ها به نرم‌افزار اس.پی.اس.اس و محاسبه ضریب آلفای کراباخ، مقدار ۰/۹۰ برای آن به‌دست آمد که با در نظر گرفتن معیار استاندارد آن، پایایی پرسشنامه مورد تأیید قرار گرفت.

برای انجام پژوهش، در مرحله اول مراکز ارائه‌دهنده خدمات اشاعه اطلاعات گزیده در ایران مورد شناسایی و بررسی قرار گرفته‌اند. شناسایی از طریق اینترنت و بازیابی وبسایت‌های مربوط به مراکز و بررسی خدمات مراکز اطلاع‌رسانی و یا کتابخانه‌های مربوط به سازمان‌ها

انجام گرفت؛ در مرحله بعد پرسشنامه بین آنان توزیع شد و پس از دریافت اطلاعات مراکز و دسته‌بندی آنها، با استفاده از نرم‌افزار آماری اس.پی.اس.اس داده‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفتند.

یافته‌ها

در این قسمت یافته‌های پژوهش در پیوند با پرسش‌هایی پژوهش ارائه می‌شود.
پرسش اول: در مراکز اطلاع‌رسانی، برای ارائه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده، از چه نوع منابعی استفاده می‌شود؟

منابعی که در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی ذخیره می‌شوند، انواع متفاوتی دارند که شامل منابع چاپی (کتاب، نشریه، پایان‌نامه، گزارش، سند و ...)، منابع الکترونیکی (اطلاعات ذخیره شده بر روی لوح فشرده، پایگاه‌های اطلاعاتی و ...)، و منابع دیجیتالی (منابع آماده شده برای استفاده در کتابخانه‌های دیجیتالی) هستند. کتابخانه‌ها با توجه به سیاست‌ها و اهداف خود، از این منابع برای ارائه خدمات به مراجعان خود بهره می‌برند. خدمات اشاعه اطلاعات گزیده در مراکز اطلاعاتی از جمله خدماتی است که بر پایه این منابع استوار شده است. تعیین منابع اطلاعاتی جدید موجود در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی، گام نخست راه‌اندازی خدمات اشاعه اطلاعات گزیده است. این منابع شامل منابع چاپی و الکترونیکی است که باید توسط متخصصان شناسایی و با استفاده از اصطلاحنامه‌های موضوعی، توصیفگرهای آن تعیین شود تا در مراحل بعدی با استفاده از این توصیفگرها بتوان نیاز اطلاعات پژوهشگران را ارسال کرد. با توجه به فرآیند تدوین شده ارائه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده در این پژوهش، برای یافتن پاسخ پرسش مطرح شده، بخش اول گویه‌های پرسشنامه با عنوان «ورودی سیستم»، که شامل ۳ پرسش در زمینه بررسی منابع اطلاعاتی مورد استفاده مراکز اطلاع‌رسانی تحت بررسی است، تدوین یافته است. در ادامه اطلاعات مربوط به نوع منابع اطلاعاتی مورد استفاده در مراکز مورد بررسی، توضیح داده می‌شود.

یافته‌های پژوهش در خصوص مرحله تعیین نوع منابع اطلاعاتی مشخص می‌کند که ۱۵ مرکز (۹۳/۸ درصد) از مراکز برای ارائه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده خود، از منابع الکترونیکی استفاده می‌کنند و فقط یک مرکز صرفاً از منابع اطلاعاتی چاپی برای ارائه خدمات به کاربران خود بهره می‌برد. در این میان، ۲ مرکز علاوه بر منابع الکترونیکی، از منابع چاپی نیز استفاده می‌کنند. این مسئله با توجه به افزایش فراگیر منابع الکترونیکی در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی و همچنین عنایت خاص کاربران به استفاده از این منابع برای روزآمدی و سهولت و دسترس‌پذیری بیشتر آن نسبت به منابع چاپی، منطقی به نظر می‌رسد.

منابع چاپی (فراوانی و درصد فراوانی)				منابع الکترونیکی (فراوانی و درصد فراوانی)	نوع منبع اطلاعاتی گزینه‌ها
فهرست تازه‌ها	فهرست مندرجات	نشریه	کتاب		
۲	۳	۱	۲	۱۳	بلی
(۱۲/۵)	(۱۸/۸)	(۶/۲)	(۱۲/۵)	(۸۱/۲)	
۱۴	۱۳	۱۵	۱۴	۳	خیر
(۸۷/۵)	(۸۱/۲)	(۹۳/۸)	(۸۷/۵)	(۱۷/۸)	
۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	۱۶	جمع
(۱۰۰)	(۱۰۰)	(۱۰۰)	(۱۰۰)	(۱۰۰)	

جدول ۱

انواع منابع چاپی مورد استفاده
مراکز ارائه دهنده
خدمات اشاعه اطلاعات گزیده

همان‌طور که جدول ۱ نشان می‌دهد، استفاده از منابع الکترونیکی بیشترین میزان (۸۱/۲ درصد) و استفاده از منابع چاپی کمترین میزان (۱۷/۸ درصد) را داراست. از این میان، ۱ مرکز برای ارائه این خدمات صرفاً از منابع چاپی استفاده می‌کند (کتابخانه مرکزی اراک) و ۲ مرکز در کنار منابع الکترونیکی، از منابع چاپی هم استفاده می‌کنند (کتابخانه دانشگاه هنر اصفهان و کتابخانه بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران).

پس از مرحله تعیین نوع منابع اطلاعاتی، باید کلیدواژه‌های منابع با استفاده از اصطلاحنامه‌های موضوعی تعیین شود که در پرسش بعدی، مراکز درخصوص استفاده از متخصصان اطلاع‌رسانی و استفاده از اصطلاحنامه‌های موضوعی برای استخراج کلیدواژه‌های مربوط به منابع اطلاعاتی مورد بررسی قرار گرفتند که پاسخ آن در ادامه ارائه می‌شود.

نکته: در این پرسش بنا بر این گذاشته شده که در مراکزی که از پایگاه‌های اطلاعاتی و منابع الکترونیکی استفاده می‌کنند، به دلیل استفاده این پایگاه‌ها از اصطلاحنامه‌ها و وجود توصیفگرها، نیازی به استفاده از اصطلاحنامه‌ها به صورت جداگانه وجود ندارد.

با توجه به پاسخ‌های ارائه شده مراکز درخصوص این گویه، برای مشخص شدن مسئله انتخاب توصیفگر برای منابع اطلاعاتی مناسب اشاعه توسط متخصصان، ۳ مرکز (۱۷/۸ درصد) به این سؤال پاسخ داده‌اند.

مراکز تحت بررسی برای استفاده از اصطلاحنامه‌های موضوعی خاص برای تهیه کلیدواژه‌ها و توصیفگرهای مربوط به منابع اطلاعاتی، مورد مطالعه و پرسش قرار گرفتند که شرح آن در ادامه خواهد آمد:

با توجه به داده‌های ارائه شده مراکز، می‌توان بیان کرد که: ۳ مرکز (۱۷/۸ درصد) از اصطلاحنامه‌ها برای تعیین کلیدواژه‌های مربوط به منابع اطلاعاتی خود استفاده می‌کنند؛ و ۱۳

مرکز (۸۱/۲ درصد) با توجه به استفاده از منابع الکترونیکی و پایگاه‌هایی اطلاعاتی به این سؤال پاسخ نداده‌اند.

پرسش دوم: آیا برای گردآوری اطلاعات از کاربران و تشکیل پرونده پژوهشی در مراکز ارائه‌دهنده خدمات اشاعه اطلاعات گزیده، از شیوه‌های استاندارد استفاده می‌شود؟

مرحله	گزینه	درصد اجرا
تشکیل پرونده پژوهشی	نوع پرونده پژوهشی	الکترونیکی ۵۶/۲
		چاپی ۱۲/۵
		تهیه دستی و ورود به رایانه ۳۷/۵
	دستیابی به اطلاعات کاربر	فرم الکترونیکی ۸۱/۲
		مصاحبه مرجع ۴۳/۸
		اظهاریات و انتشارات ۱۲/۵
	ثبت و نگهداری	پروفایل ثابت ۶/۲
		پروفایل یادگیرنده ۶۸/۸
	استفاده از اصطلاحنامه‌ها برای مستندسازی درخواست‌های کاربر	۵۰
		استفاده از منابع مرجع برای تکمیل شمای موضوعی ۵۶/۲
فهرست‌نشانی کاربران		الکترونیکی ۸۱/۲
	دستی ۶/۲	

جدول ۲

خلاصه عملکرد مراکز در فرآیند اجرای خدمات اشاعه اطلاعات گزیده - تشکیل پرونده پژوهشی

پس از تعیین نوع منابع اطلاعاتی در فرآیند ارائه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده، ایجاد پرونده پژوهشی اولین گام در راه‌اندازی این خدمات است. پرونده پژوهشی کاربر نشان‌دهنده نیازهای اطلاعاتی وی و شناسنامه علمی او محسوب می‌شود. برای مشخص ساختن نحوه اجرای این مرحله در فرآیند ارائه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده در مراکز تحت بررسی، گویه‌های بخش دوم پرسشنامه تدوین یافته که شامل ۶ پرسش در مورد نحوه اجرای این مرحله توسط این مراکز است.

باتوجه به اطلاعات جدول ۲، در مرحله تشکیل پرونده پژوهشی مشخص شد که بیشتر مراکز به تهیه پرونده پژوهشی از نوع الکترونیکی آن پرداخته‌اند و برای دستیابی به اطلاعات کاربران خود از فرم الکترونیکی طراحی شده در نرم‌افزارهای خاص ارائه خدمات استفاده

کرده‌اند. پرونده‌های پژوهشی تهیه شده برای کاربران در ۱۱ مرکز به صورت پروفایل یادگیرنده (که امکان تغییر و ویرایش در پرونده وجود دارد) هستند. باتوجه به داده‌های به دست آمده مشخص شد در ۱۳ مرکز (۸۱/۲ درصد) از مراکز ارائه‌دهنده خدمات اشاعه اطلاعات گزیده، مرحله ایجاد پرونده پژوهشی کاربران به صورت الکترونیکی انجام می‌گیرد.

پرسش سوم: فرآیند اجرای خدمات اشاعه اطلاعات گزیده در مراکز ارائه‌دهنده این خدمات چگونه است؟

برای پاسخ به پرسش سوم پژوهش، بخش سوم گویه‌های پرسشنامه تدوین یافته است که در آن مرحله اجرایی پروژه ارائه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده مورد بررسی قرار گرفته است. برای شناخت و بررسی کامل نحوه اجرای این مرحله توسط مراکز، به قسمت‌های جست‌وجو که می‌تواند به صورت گروهی (برای گروهی از پژوهشگران هم‌موضوع) یا خاص انجام شود. همچنین انجام بازخورد از نتیجه جست‌وجو برای کاربران و در صورت نیاز اصلاح فرآیند کاوش، جزء بخش‌هایی از مرحله جست‌وجو، مرحله تطبیق اطلاعات و کلیدواژه‌های درخواستی پژوهشگران با کلیدواژه‌های مربوط به منابع اطلاعاتی، گزینش منابع منطبق با نیاز پژوهشگران و ارسال اطلاعات گزینش شده به روش مناسب به کاربران تقسیم می‌شود. در نهایت خدمات ارائه شده مورد ارزیابی قرار می‌گیرد تا بازخورد و نتیجه عملیات مشخص شود.

اطلاعات به دست آمده از مراکز تحت بررسی در خصوص این جزئیات و نحوه اجرای این مرحله از فرآیند خدمات اشاعه اطلاعات گزیده در جدول ۳ ارائه می‌شود.

مرحله	گزینه	فراوانی	درصد فراوانی
مرحله اجرا	جست‌وجوی گروهی	۷	۴۳/۸
	جست‌وجوی خاص	۶	۳۷/۵
	انجام بازخورد	۸	۵۰
	اصلاح فرآیند کاوش	۸	۵۰
	تطبیق منابع اطلاعاتی	۹	۵۶/۲
	با نیاز کاربر	۷	۴۳/۸
خروجی	پست الکترونیکی	۱۴	۸۷/۵
	حضوری	۵	۳۱/۲
	تلفنی، صفحه شخصی کاربر، اتوماسیون اداری	۴	۲۵
	بولتن اطلاع‌رسانی، تهیه چکیده و نمایه	۲	۱۲/۵
تهیه آمار	ماهانه	۶	۳۷/۵
	سالانه	۹	۵۶/۲
	ماهانه-سالانه	۴	۲۵

جدول ۳

خلاصه عملکرد مراکز در فرآیند اجرای خدمات اشاعه اطلاعات گزیده- فرآیند اجرا

مرحله	گزینه	فراوانی	درصد فراوانی	
ارزیابی	ارسال پرونده پژوهشی برای کاربر	۴	۲۵	
		۱۳	۸۱/۲	
	نوع اطلاعات ارسالی	متن کامل	۳	۱۷/۸
		اطلاعات کتابشناختی-متن کامل	۱۱	۶۸/۸
		الفبایی عنوان	۳	۱۷/۸
	شیوه مرتب سازی اطلاعات	درجه ربط موضوعی	۷	۴۳/۸
		تاریخ انتشار	۶	۳۷/۵
		ترکیبی از روش‌ها	۲	۱۲/۵
		روزانه	۶	۳۷/۵
	زمان ارسال	هفتگی	۲	۱۲/۵
		دو هفته	۲	۱۲/۵
		ماهانه	۲	۲۵
	نحوه بازخورد	کتبی (فرم الکترونیکی)	۶	۳۷/۵
		شفاهی (رودررو)	۴	۲۵
اصلاح پرونده پژوهشی براساس نتایج بازخورد	تغییر یا اضافه کردن کلیدواژه‌ها درخواستی کاربر	۱۱	۶۸/۸	
		۱۵	۹۳/۸	
	ارزیابی مداوم	۱۰	۶۲/۵	
تسهیلات	تحويل مدرک (نوع فایل ارسالی)	نوع فایل مشخص	۵	۳۱/۲
		نوع فایل درخواستی کاربر	۹	۵۶/۲
	ترجمه	وجود متخصص آشنا به زبان‌های دیگر	۱	۶/۲
		معرفی متخصص آشنا به زبان‌های دیگر	۱	۶/۲

ادامه جدول ۳

خلاصه عملکرد مراکز در فرآیند اجرای خدمات اشاعه اطلاعات گزیده- فرآیند اجرا

با استناد به اطلاعات فراهم آمده در جدول ۳، در این مرحله می‌توان گفت که در بیشتر مراکز (۱۱ مرکز، ۶۷/۸ درصد) روند اجرای این خدمات به صورت تعیین شده آن طی می‌شود.

در اجرای فرآیند خدمات اشاعه اطلاعات گزیده می‌توان تسهیلاتی را برای کاربران در نظر گرفت که در دستیابی و دریافت صحیح و دقیق اطلاعات بسیار مؤثر است. در پژوهش انجام شده، مراکز ارائه‌دهنده خدمات به لحاظ ارائه این تسهیلات نیز مورد پرس و جو قرار گرفتند و مشخص شد تنها در ۵ مرکز (۳۱/۲ درصد) تحويل اطلاعات مورد نیاز کاربر براساس نوع فایل مورد درخواست وی انجام می‌شود و امکان ترجمه نیز تنها در یک مرکز

۶۲ درصد) وجود دارد. بنابراین این گونه مسائل به دلیل اهمیت آن باید بیشتر مورد توجه مراکز قرار گیرند.

پرسش چهارم: نقش فناوری‌های اطلاعاتی (نرم‌افزار، پایگاه اطلاعاتی، فنون داده‌کاوی، شیوه‌های دسته‌بندی اطلاعات، طراحی سیستم و سیستم مدیریت محتوا) در ارائه خدمات اشاعه اطلاعاتی گزیده چگونه است؟

امروزه با ورود رایانه‌ها و ایجاد نرم‌افزارهای پیشرفته و کارآمد در زمینه‌های مختلف علمی، فرآیند انجام کارها با سرعت، دقت و سهولت بیشتری پیش می‌رود. نقش استفاده از تکنیک‌های رایانه‌ای و نرم‌افزارها در خدماتی که کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی به‌عنوان خدمات اطلاعاتی ارائه می‌دهند، مشهود است.

استفاده از نرم‌افزارها در فرآیند خدمات اشاعه‌گزینشی اطلاعات باعث افزایش سرعت و دقت در اجرای مراحل مختلف ارائه این خدمات (از دریافت اطلاعات مربوط به نیاز کاربران، تطبیق این نیازها با اطلاعات در دسترس تا گزینش اسناد و منابع اطلاعاتی مرتبط با این نیازها، و همچنین ارسال اطلاعات و دریافت بازخورد و ارزیابی کار) شده است. همچنین استفاده از نرم‌افزارها سبب می‌شود فرآیند آمارگیری و نظارت بر اجرای خدمات نیز با سرعت و دقت بیشتری انجام شود. برای پاسخ به پرسش مربوط به نقش فناوری‌های اطلاعاتی در روند اجرای خدمات اشاعه اطلاعاتی گزیده مراکز و کتابخانه‌های تحت بررسی، ۹ گویه با عنوان «مسائل نرم‌افزاری» تهیه شده که مواردی همچون وجود نرم‌افزار خاص ارائه این خدمات، مشخصات فنی این نرم‌افزار شامل داخلی بودن و یا تحت وب بودن آن، استفاده از پایگاه‌های اطلاعاتی خاص و همچنین شیوه طبقه‌بندی داده‌ها در این پایگاه‌ها، فنون داده‌کاوی و یا هوش مصنوعی در پایگاه موردنظر و همچنین مشخصات خاص وب‌سایت کتابخانه یا مرکز اطلاع‌رسانی و استفاده آنان از ماژول‌های آماده در این زمینه، مورد پژوهش و بررسی قرار گرفته است.

پرسش پنجم: آیا شناخت مدیران مراکز اطلاعاتی از ضرورت و جایگاه این خدمات در عصر حاضر، در ارائه این خدمات مؤثر است؟

از دیگر مسائلی که در این پژوهش مورد نظر قرار گرفت جایگاه و نقش شناخت مدیران مراکز از خدمات اشاعه اطلاعاتی گزیده است که در دو جنبه از روند اجرای این خدمات، یعنی مدون ساختن این خدمات براساس اصول و معیارهای مشخص، و تعیین حدود و گستره ارائه این خدمات مورد بررسی قرار گرفت. براساس اطلاعات گردآوری شده مشخص

مرحله	گزینه	فراوانی	درصد فراوانی	
مسائل نرم افزاری	استفاده از نرم افزار خاص	۹	(۵۶/۲)	
	نوع نرم افزار مورد استفاده	تحت شبکه	۴	(۲۵)
		تحت وب	۷	(۴۳/۸)
	استفاده از ماژول از قبل طراحی شده	۲	(۱۲/۵)	
	داشته پایگاه اطلاعاتی	نوع پایگاه اطلاعاتی SQL Server	۹	(۵۶/۲)
	فنون داده کاوی یا هوش مصنوعی	۳	(۱۸/۸)	
	شیوه دسته بندی داده‌ها	Clustering (خوشه بندی خودکار)	۴	(۲۵)
		Classification (رده بندی)	۶	(۳۷/۵)
	سیستم درون سازمانی	۳	(۱۸/۸)	
	مشخصات وب سایت	مدیریت محتوا	۸	(۵۰)
		ماژول دارد	۴	(۲۵)
		ماژول نیاز به تغییر دارد	۲	(۱۲/۵)
وجود گزینه «نظر خواهی» در فرم ارسال اطلاعات به کاربر	۷	(۴۳/۸)		

جدول ۴

خلاصه عملکرد
مراکز - مسائل نرم افزاری

مرحله	گزینه	فراوانی و درصد اجرا	
مسائل مدیریتی	خدمات مدون	۶ (۳۷/۵)	
	محدوده ارائه خدمات	کاربران خاص (اعضاء)	۹ (۵۶/۲)
		دیگر کاربران (عموم)	۶ (۳۷/۵)
	نظر مدیران در مورد گسترش محدوده خدمات	موافق	۹ (۵۶/۲)
		مخلف	۴ (۲۵)
	جایگاه و نقش مدیریت در ارائه خدمات	مهم	۱۶ (۱۰۰)

جدول ۵

مسائل مدیریتی

شد که فقط ۶ مرکز (۳۷/۵ درصد) برای ارائه خدمات خود آیین نامه خاص دارند که به نظر می‌رسد وجود آن برای ارائه خدمات ضروری است.

پرسش ششم: مراکز ارائه‌دهنده خدمات اشاعه اطلاعات گزیده تا چه اندازه به اجرای شیوه الکترونیکی آن تمایل دارند؟

مرحله	گزینه‌ها	سنتی (دستی) فراوانی و درصد فراوانی	الکترونیکی فراوانی و درصد فراوانی
نظرسنجی		۳ (۱۷/۸)	۱۲ (۷۵)
تهیه کلیدواژه‌های مربوط به اطلاعات مناسب برای اشاعه با استفاده از اصطلاحنامه‌ها		۵ (۳۱/۲)	۷ (۴۳/۸)
تشکیل پرونده پژوهشی		۳ (۱۷/۸)	۹ (۵۶/۲)
تهیه کلیدواژه‌های مربوط به پرونده پژوهشی کاربران با استفاده از اصطلاحنامه‌ها		۳ (۱۷/۸)	۷ (۴۳/۸)
تطبیق کلیدواژه‌های اطلاعات مناسب برای اشاعه و کلیدواژه‌های اطلاعات درخواستی کاربران		۶ (۳۷/۵)	۵ (۳۱/۲)
گزینش اسناد و اطلاعات منطبق با پرونده پژوهشی کاربران		۲ (۱۲/۵)	۸ (۵۰)
ارسال اطلاعات به کاربر		۱ (۶/۲)	۱۳ (۸۱/۲)
دریافت بازخورد		-	۹ (۵۶/۲)
ارزیابی		۲ (۱۲/۵)	۶ (۳۷/۵)
تهیه آمار		۵ (۳۱/۲)	۸ (۵۰)
تهام مراحل		-	۲ (۱۲/۵)

جدول ۶

نحوه اجرای مراحل مختلف خدمات اشاعه اطلاعات گزیده (دستی-الکترونیکی)

براساس یافته‌ها مشخص شد: خدمات اشاعه اطلاعات گزیده در مراکز تحت بررسی به صورت نیمه الکترونیکی انجام می‌شود. ۱۳ مرکز کار را به صورت نیمه الکترونیکی و بقیه فرآیند را به صورت الکترونیکی انجام می‌دهند. در ۲ مرکز (۱۲/۵ درصد) تمام مراحل به صورت الکترونیکی و در ۱ مرکز (۶/۲ درصد) نیز کار کاملاً به شیوه سنتی انجام می‌شود. اما با توجه به درصد میزان اجرای فرآیند به شیوه سنتی می‌توان گفت که در تمام مراکز ۲۰/۸ درصد فرآیند به صورت سنتی اجرا می‌شود و این درصد در استفاده از شیوه الکترونیکی به ۴۹ درصد می‌رسد. بنابراین می‌توان گفت که بیشتر فرآیند در اجرای خدمات اشاعه اطلاعات گزیده در مراکز تحت بررسی پژوهش، به شیوه الکترونیکی و با استفاده از رایانه، نرم‌افزارها و فنون خاص الکترونیکی انجام می‌شود.

نتیجه‌گیری

با پیشرفت‌های بسیاری که در زمینه‌های علوم اطلاع‌رسانی انجام شده و تغییراتی که در حوزه ذخیره سازی متون در حجم بالا با کیفیت بیشتر رخ داده است، در مراکز اطلاع‌رسانی و کتابخانه‌ها گرایش به سمت منابع الکترونیکی بیشتر شده است. همان‌طور که از پاسخ‌های مراکز تحت بررسی در این زمینه مشخص شد ۹۳/۸ درصد مراکز تحت بررسی، از منابع موجود در پایگاه‌هایی اطلاعاتی برای خدمات اشاعه اطلاعات گزیده به کاربران خود استفاده می‌کنند و فقط ۶۲ درصد مراکز از منابع چاپی برای ارائه این خدمات بهره می‌برند.

در مرحله تشکیل پرونده پژوهش، با توجه به داده‌های ذکر شده می‌توان نتیجه گرفت که تشکیل پرونده پژوهشی به صورت الکترونیکی - که در بیشتر مراکز نیز مورد توجه قرار گرفته است - با توجه به نیازهای امروز و افزایش تعداد کاربران و لزوم صرفه‌جویی در وقت و زمان، ضروری به نظر می‌رسد. قالب این اطلاعات طوری باید در نظر گرفته شود که در صورت نیاز به تغییر و یا اصلاح پرونده پژوهشی کاربر، این امکان وجود داشته باشد؛ همچنین بتوان از اصطلاحنامه‌ها و منابع مرجع برای تنظیم درونی و محتوایی پرونده‌های پژوهشی استفاده کرد. لازم به ذکر است مراکز تحت بررسی در این مرحله، از نظر تشکیل پرونده پژوهشی کاربران، در سطح قابل قبولی قرار دارند.

با توجه به اطلاعات ذکر شده می‌توان گفت که مراکز تحت بررسی به لحاظ کاربرد فرآیند اجرای خدمات اشاعه اطلاعات گزیده، به جز در مرحله بازخورد مربوط به فرآیندهای جست‌وجو، در سطح قابل قبولی قرار دارند؛ و نهایتاً در ۱۰ مرکز (۶۲/۵ درصد) ارزیابی از خدمات اشاعه اطلاعات گزیده ارائه شده، براساس آمارهای تهیه شده و بازخورد دریافت شده از کاربران به صورت دوره‌ای و منظم انجام می‌شود که با توجه به نقش و اهمیت ارزیابی، در بهبود ارائه خدمات بعدی باید بیشتر مورد توجه قرار گیرد.

در بحث نرم‌افزاری مراکز می‌توان گفت فقط ۴ مرکز از نرم‌افزار خاص که بر روی وب‌سایت طراحی شده است برخوردار هستند و این رقم بسیار پایینی است. بنابراین، این مسئله نیاز به تأکید بیشتر در استفاده از امکانات نرم‌افزاری در مراکز ارائه‌دهنده این خدمات دارد. در مجموع پرسش‌های مربوط به نقش مدیران مراکز در ارائه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده مشخص کرد که جایگاه و نقش مدیریت در اجرای خدمات کتابخانه‌ای بسیار حائز اهمیت است، به طوری که روند اجرای آن تحت تأثیر تصمیم‌گیری‌های مدیر است. در خدمات مورد نظر این پژوهش نیز نقش مدیر و میزان شناخت وی از خدمات اطلاع‌رسانی و به خصوص خدمات اشاعه اطلاعات گزیده بسیار مهم تلقی شده و کارشناسان و متخصصان اطلاع‌رسانی نیز به ضرورت وجود مدیریتی آشنا با حوزه کتابداری و اطلاع‌رسانی و به خصوص این نوع

خدمات اذعان داشتند و این مسئله را از دغدغه‌های خود عنوان کردند. باتوجه به نتایج پژوهش حاضر مشخص می‌شود که خدمات اشاعه اطلاعات گزیده ارائه شده در ایران بیشتر به شیوه نیمه‌الکترونیکی انجام می‌شود به این ترتیب که بعضی از مراحل فرآیند ارائه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده توسط متخصصان اطلاع‌رسانی انجام شده و برخی از مراحل توسط رایانه صورت می‌گیرد. بیشتر کارهایی مانند نظرسنجی و تشکیل پرونده پژوهشی و همچنین تعیین کلیدواژه‌های مربوط به منابع اطلاعاتی و نیازهای کاربران توسط متخصصان و با نظارت آنها انجام می‌شود. البته این خدمات در تعداد کمی از مراکز نیز به صورت کاملاً الکترونیکی صورت می‌گیرد و متخصصان اطلاع‌رسانی به فرآیند نظارت می‌کنند. البته پیداست در آینده با افزایش وجود فناوری‌های نوین در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی و آشنایی بیشتر مدیران با خدمات اشاعه اطلاعات گزیده و کارکردهای آن و نیازهای متفاوت کاربران و افزایش تعداد آنها، کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی ناگزیر به استفاده بیشتر از فناوری‌های نوین می‌شوند و به سمت الکترونیکی شدن پیش می‌روند. در این پژوهش شیوه‌های مختلف ارائه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده در مراکز ارائه‌دهنده این خدمات در ایران مورد بررسی قرار گرفته، و سعی شده فرآیندها مشخص و مراکز ارائه‌دهنده خدمات براساس این فرآیندها با یکدیگر مقایسه شوند. باتوجه به اطلاعات مربوط به پژوهش‌های موجود در زمینه خدمات اشاعه اطلاعات گزیده، باید گفت که تاکنون در این پژوهش‌ها به صورت خاص به بررسی شیوه‌های ارائه این خدمات در کشور پرداخته نشده است. بنابراین مراکز برای اجرا و راه‌اندازی این خدمات نیاز به پژوهش‌هایی در این زمینه دارند.

در پایان الگوی پیشنهادی برای اجرای خدمات اشاعه اطلاعات گزیده ارائه می‌شود:

نام مرحله	پیشنهاد
۱. مدیریت	<ul style="list-style-type: none"> ✓ مدیریت آشنا به حوزه علوم کتابداری و اطلاع‌رسانی ✓ امکان‌سنجی دقیق ارائه خدمات اشاعه گزینشی اطلاعات با توجه به نیازها و اهداف سیاست‌های مرکز اطلاع‌رسانی و یا کتابخانه موردنظر ✓ استفاده از نیروی انسانی متخصص اطلاع‌رسانی ✓ مدون ساختن ارائه خدمات اشاعه گزینشی اطلاعات
۲. منابع اطلاعاتی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ تعیین دقیق نوع منابع اطلاعاتی ✓ تعیین توصیفگرهای مربوط به منابع اطلاعاتی با استفاده از اصطلاحنامه‌های موضوعی توسط متخصصان اطلاع‌رسانی به‌ویژه در نوع منابع اطلاعاتی چاپی

جدول ۷

الگوی پیشنهادی

نام مرحله	پیشنهاد
۳. پرونده پژوهشی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ تهیه فرم الکترونیکی برای دریافت اطلاعات کاربر ✓ ایجاد پرونده پژوهشی براساس فرآیند کاری کاربر به طوری که در طول زمان قابل تغییر باشد (پروفایل یادگیرنده) ✓ استفاده از اصطلاحنامه‌های موضوعی برای تعیین کلیدواژه‌های مربوط به نیاز کاربر ✓ استفاده از منابع مرجع نظیر فرهنگ‌ها و دایرةالمعارف‌ها برای تکمیل شمای موضوعی کاربر ✓ تهیه فهرستی از نشانی‌های کاربران به صورت الکترونیکی ✓ تهیه پرونده پژوهشی کاربران به صورت تنالگانی و یا تخصصی (حرفه‌ای) با توجه به راهبرد کاوش موردنظر ✓ پرورش ساختار فنی پرونده‌های پژوهشی با استفاده از متخصصان اطلاع‌رسانی و متخصصان موضوعی ✓ تهیه پرونده پژوهشی کاربر به صورت الکترونیکی
۴. فرآیند اجرا	<ul style="list-style-type: none"> ✓ انتخاب راهبرد مناسب کاوش با توجه به سیاست‌ها و اهداف مراکز اطلاع‌رسانی به صورت جست‌وجوی گروهی و یا جست‌وجوی خاص ✓ انجام بازخورد پس از ارسال اطلاعات به کاربر در خصوص دریافت میزان صحت کاوش صورت گرفته ✓ اصلاح و تغییر راهبرد کاوش با استفاده از نتایج بازخورد ✓ تطبیق کلیدواژه‌های منابع اطلاعاتی و کلیدواژه‌های درخواستی کاربر توسط رایانه با نظارت متخصصان ✓ گزینش اسناد منطبق با نیاز اطلاعاتی کاربر توسط رایانه با نظارت متخصصان
۵. خروجی و ارزیابی	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ارسال اطلاعات به صورت پست الکترونیکی و یا صفحه شخصی کاربر (اولویت اول) - تلفنی و یا اتوماسیون اداری و حضوری (اولویت دوم) ✓ تهیه آمار مربوط به عملکرد سیستم به صورت ماهانه ✓ ارسال پرونده پژوهشی به همراه اطلاعات ارسالی برای کاربر برای سهولت دریافت میزان ارتباط اطلاعات در یافتی با نیاز اطلاعاتی ✓ ارسال اطلاعات به صورت اطلاعات کتابشناختی به همراه لینک به متن کامل در همان صفحه (موارد درخواستی سریع‌تر به دست کاربر می‌رسد) ✓ تنظیم اطلاعات کتابشناختی اطلاعات ارسالی به کاربر با استفاده از درجه ربط موضوعی و سپس تاریخ انتشار اطلاعات ✓ ارزیابی از خدمات صورت گرفته با استفاده از آمارهای به دست آمده از عملکرد سیستم ✓ دریافت بازخورد به صورت الکترونیکی با ایجاد گزینه «نظرخواهی» در پایان فرم ارسال اطلاعات ✓ اصلاح پرونده پژوهشی کاربر با توجه به نتایج بازخورد به دست آمده
۶. تسهیلات	<ul style="list-style-type: none"> ✓ ارسال اطلاعات مورد نیاز کاربران با توجه به نوع فایل مشخص شده توسط آنان در پرونده پژوهشی (سهولت دسترسی) ✓ ایجاد امکان ترجمه متون ارسالی توسط متخصصان موضوعی آشنا به دیگر زبان‌ها در خود مرکز اطلاع‌رسانی یا کتابخانه ارائه‌دهنده خدمات و در صورت نیاز معرفی متخصصان موضوعی آشنا به دیگر زبان‌ها در خارج از مرکز

ادامه جدول ۷

الگوی پیشنهادی

نام مرحله	پیشنهاد
۷. مسائل نرم افزاری	✓ استفاده از نرم افزار خاص تحت وب برای ارائه خدمات (امکان استفاده به صورت درون سازمانی و برون سازمانی)
	✓ در صورت عدم استفاده از نرم افزار خاص؛ طراحی ماژول خاص با توجه به نیازهای مرکز و یا کتابخانه مورد نظر
	✓ استفاده از زبان های برنامه نویسی روزآمد دنیا نظیر ASP.NET, PHP برای طراحی ماژول
	✓ استفاده از پایگاه اطلاعاتی مناسب (متناسب با نوع زبان برنامه نویسی)
	✓ استفاده از تکنیک های داده کاوی و هوش مصنوعی در طراحی نرم افزار
	✓ استفاده از شیوه Clustering برای دسته بندی داده ها در پایگاه اطلاعاتی مورد نظر
	✓ استفاده از سیستم های درون سازمانی برای هماهنگی بیشتر با سایر بخش های وبسایت مرکز اطلاع رسانی و یا کتابخانه
	✓ طراحی وبسایت مرکز و یا کتابخانه با استفاده از سیستم مدیریت محتوا
	✓ در صورت استفاده از سیستم مدیریت محتوا؛ زبان برنامه نویسی و نوع پایگاه اطلاعاتی مورد استفاده از ماژول خدمات اشاعه گزینشی اطلاعات باید با تکنولوژی مورد استفاده در سیستم مدیریت محتوا همخوانی داشته باشد.

ادامه جدول ۷

الگوی پیشنهادی

منابع

- آهني، سعید؛ عظیمی پور، مهدی (۱۳۸۸). «اشاعه اطلاعات گزیده (SDI) راهکاری نوین در مدیریت دانش، تجربه صنایع پتروشیمی ماهشهر». *دومین کنفرانس ملی مدیریت دانش (۱۰-۱۱ بهمن)*. تهران: مرکز همایش های بین المللی رازی.
- پائو، میرندا لی. (۱۳۷۸). *مفاهیم بازیابی اطلاعات*. ترجمه اسدآباد... آزاد و رحمت... فتاحی. مشهد: دانشگاه فردوسی مشهد.
- جعفر بیگلر، موسی (۱۳۸۱). «اطلاع رسانی گزینشی رویکرد هزاره سوم». *اطلاع رسانی*، ۱۷ (۳ و ۴). کومار، کریشان (۱۳۸۷). *خدمات مرجع*. ترجمه زاهد بیگلرلی. اهواز: دانشگاه شهید چمران.
- کیانی، حسن (۱۳۸۶). «برنامه ریزی ملی برای دستیابی به مدیریت توسعه خدمات CAS و SDI در کتابخانه های تخصصی ایران». در: *مجموعه مقالات نهمین همایش کتابداران سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور (شیراز، ۲۱-۲۳ فروردین ۱۳۸۵)*. تهران: سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، معاونت امور اداری، مالی و منابع انسانی، مرکز مدارک علمی، موزه و انتشارات، ۴۴۱-۴۵۶.
- موسوی چلک، افشین (۱۳۸۰). «طرح پیشنهادی ارائه خدمات اشاعه اطلاعات گزینشی SDI به نمایندگان مجلس شورای اسلامی». *پیام بهارستان*، ۶.
- نصرتی اردکانی، علی (۱۳۸۶). «طراحی پایگاه اطلاعاتی خدمات اشاعه اطلاعات گزیده (SDI) برای اعضای هیئت علمی دانشگاه شهید چمران بر اساس نظرات آنها». پایان نامه کارشناسی ارشد کتابداری و اطلاع رسانی، دانشکده علوم تربیتی و روان شناسی، دانشگاه شهید چمران اهواز.

Azim, Tahir; Mansoor, Qasim; Levis, philip (2009). "Starburst SSD: An efficient protocol for selective dissimulation". Conference on Communication. ICC09. from: www.istanford.edu/~tazim/starburst/starburst_je.pdf

- Jaber Hossain, M.; Shiful Islam (2008). "Selective dissemination of information service: A conceptual paradigm". *International Journal of Information science & Technology*, 6 (1): 27-44.
- Keenan, P.M.; Montgomery, C.H. (1995). "Automated SDI service using CD-ROM databases". *Online and CD-ROM Review*, 19(4): 137-141.
- Neto, Joao P; et.al. (2003). "The development of an automatic system for selective dissemination of multimedia information". In CBMI'03- Third International Workshop on Content-Based Multimedia Indexing, Rennes, France.
- O' Neil, Edward K. (2001). "Selective dissemination of Information in the Dynamic web Environment". Thesis for the degree of Master of Science, Computer Science, University of Virginia: Faculty of the School of Engineering and Applied Science.
- Tryfonopoulos, Christos; Koubarakis, Monilis (2003). "Selective dissemination of information in P2P Systems: Data models, Query languages, Algorithms and computational complexity. Intelligent Systems laboratory". Dept. of Electronic and Computer Engineering Technical University of Crete. from: <http://pelopas.uop.gr/~trifon/paper/pdf/tr-isl-02-2003-tk.pdf>

استناد به این مقاله: زبردست، مریم؛ شکوهیان، حسن (۱۳۹۱). «خدمات اشاعه اطلاعات گزیده در کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی ایران: مقایسه با هدف ارائه الگوی مناسب». *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۳(۳).

پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی
رتال جامع علوم انسانی